

زیبایی‌شناسی گردشگری کشاورزی و تولید اجتماعی فضا از منظر ذی‌نفعان محلی

(مورد مطالعه: جشنواره انگور در شهرستان ابهر، روستای درسجین)

محمدتقی حیدری، دانشیار گروه جغرافیا، رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی؛ دانشگاه زنجان
داریوش جهانی، استادیار گروه جغرافیا، رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی؛ دانشگاه پیام نور تهران
اسمعیل دلیر، استادیار گروه جغرافیا، رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی؛ دانشگاه پیام نور تهران
یعقوب حق^۱، دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا، رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۸/۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۹/۲۵

چکیده

گردشگری کشاورزی در کاهش فقر روستایی، عمران و توسعه پایدار کشاورزی و روستایی، ایجاد فرصت‌های درآمدزا برای ساکنان بومی، توسعه فرهنگ حفاظت از منابع طبیعی و استفاده بهینه از جذابیت‌های فرهنگی و طبیعی نقش مهمی دارد و زمینه را برای تعامل و روابط متقابل بین مردم افراد روستا و جامعه گردشگران فراهم می‌کند. با این رویکرد نوشتار حاضر می‌کوشد پیشران گردشگری کشاورزی را در روستای درسجین از منظر ذی‌نفعان محلی با تأکید بر جشنواره انگور مورد مذاقه قرار دهد. تحقیق حاضر از نظر نوع کاربردی و به لحاظ ماهیت روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. گردآوری اطلاعات به طرق کتابخانه‌ای و میدانی از طریق مصاحبه از طریق ابزار پرسشنامه (مصاحبه با ساکنان روستای درسجین عمدتاً سرپرستان خانوار)؛ و حجم نمونه ۷۸ نفر خانوار در طول پیاده‌راه‌های منتهی به محل جشنواره روستای درسجین صورت گرفته است. در این نوشتار ابزارهای تحقیق بر میک‌مک و تکنیک ارجحیت بهترین-بدترین بوده است. حس مثبت و خوشایند بودن فضا و همچنین مرمت و نگهداری آثار با اختلاف زیاد نسبت به دیگر فاکتورها رتبه اول و دوم را به خود اختصاص داده‌اند و در تولید اجتماعی فضا نسبت به دیگر شاخص‌ها دارای وضعیت ارجحیت بوده است و این امر پیش از همه وضعیت خوشایند و آثار مثبت را در روستای درسجین خلق کرده است. در این راستا باید برنامه‌هایی جهت توسعه گردشگری پیگیری شوند و در ضمن آن مأموریت و وظایف نهادها در تحقق این مهم مشخص گردد تا موازی‌کاری و دوباره‌کاری ایجاد نگردد و حس مسئولیت ایجاد شده تا زمینه برای ایجاد تعلق به مکان فراهم آید.

کلیدواژه‌ها: گردشگری کشاورزی، تولید اجتماعی فضا، ذی‌نفعان محلی، روستای گردشگری درسجین

مقدمه

گردشگری کشاورزی و باغ‌گردی چهره جدیدی از گردشگری است که در کشورهایی مانند انگلستان، نیوزلند، چین، کنیا و برخی دیگر از کشورهای میوه‌کار جهان محبوبیت پیدا کرده است، زیرا نه تنها به عنوان یک محرک اقتصادی، بلکه دارای پتانسیل است. ابزاری مؤثر برای امنیت غذایی، فقرزدایی و اشتغال در مقیاس بزرگ و منبع درآمد اضافی برای افراد ماهر و غیر ماهر (آواستی^۱ و همکاران، ۲۰۱۳: ۵). در سال‌های اخیر، یکی از فعالیت‌های مهم گردشگری روستایی، میوه‌چینی در فصلی است که میوه‌ها می‌رسند. در این دوره‌ها، پایگاه‌های قبلی برای کشت میوه اکنون به مکان‌های مهمی برای میوه‌چینی تبدیل شده‌اند. چیدن میوه‌ها از پایگاه‌های تولید میوه توسط افراد و سپس لذت بردن از آن‌ها برای افراد در سراسر جهان برای تفریح و گردشگری محبوب است. چنین فعالیت‌هایی در چین باعث جلب مشارکت تعداد زیادی از گردشگران می‌شود. این‌ها شامل جشنواره سالانه برداشت ازگیل ژاپنی^۲ لوکوت در بهار، جشنواره برداشت هندوانه و انگور در تابستان و جشنواره مرکبات می‌باشد. درآمد گردشگری حاصل از فعالیت‌های میوه‌چینی به تدریج به بخش مهمی از درآمد کشاورزان محلی تبدیل شده است (لی^۳ و همکاران، ۲۰۱۶: ۲). در گذشته، مردم با برگزاری جشنواره‌ها و انجام رویدادها و فعالیت‌های مرتبط، فصل‌هایی را که گیاهان شکوفه می‌دهند و میوه می‌دهند جشن می‌گرفتند. این اشکال فعالیت‌های تفریحی و گردشگری همیشه بسیار محبوب بوده‌اند. به عنوان مثال می‌توان به جشنواره‌های شکوفه‌های گیلاس که در ژاپن و ایالات متحده برگزار می‌شود، جشنواره گل لاله در هلند و جشنواره گل نرگس در اتریش اشاره کرد. امروزه مشاهده تغییر رنگ برگ و رشد گیاهان زینتی و چیدن میوه به فعالیت‌های گردشگری جذابی تبدیل شده است. جنبه‌های این صنعت گردشگری کشاورزی تریلیون‌ها دلار ارزش‌گذاری شده است. درحالی‌که بازدیدکنندگان روزانه شکوفه‌های گیلاس را در پارک یونئو^۴ در توکیو، ژاپن مشاهده می‌کنند، به صدها هزار نفر می‌رسد. به همین ترتیب، جشنواره ملی گیلاس هر ساله از نوامبر تا دسامبر در شهرستان

1. Awasthi
 2. loquat
 3. liu
 4. Ueno

یانگ^۱ در نیو ساوت ولز^۲ استرالیا برگزار می‌شود. در چین، تماشای شکوفه‌های هلو سنتی است که بیش از هزار سال به طول انجامیده است. هر سال، جشنواره شکوفه‌های هلو که در منطقه لانگ کوانی^۳، چنگدو برگزار می‌شود، بیش از چهار میلیون بازدید کننده را به خود جذب می‌کند (همان). در این راستا کارآفرینان روستایی- کشاورزی در حال تنوع بخشیدن به محصولات خود به توسعه بنگاه‌ها باهدف ارتقای ارزش و درآمد برای بازارهای تخصصی یا خاص و ارائه خدمات یا تجربیاتی برای عموم بازدیدکنندگان خود می‌افزایند. در این راستا جشنواره‌های کشاورزی و رویدادهای تبعی نیز با ارائه فعالیت‌ها و تجربیات مختلف برای بازدیدکنندگان در حوزه منابع کشاورزی، طبیعی و میراثی در حوزه فضای باز فرصت‌های تفریحی، گردشگری و آموزشی ارتقا یافته است (بوور^۴، ۲۰۱۱: ۲).

کشور ایران با پتانسیل‌های کشاورزی فراوان در محصولاتمانند زرشک، انار و بخصوص پسته، گل محمدی و زعفران و قابلیت انواع گردشگری مانند گردشگری طبیعت، نجوم و بیابان‌گردی می‌تواند تبلور فضایی خاص را در زمینه گردشگری کشاورزی رقم بزند. به نظر می‌رسد اولین نیاز ایجاد بنگاه‌های گردشگری کشاورزی در کشور، تدوین طرحی جامع برای هر شهرستان و تهیه شناسنامه گردشگری کشاورزی برای محصول کشاورزی است تا در راستای آن بتوان با اقداماتی نظیر تهیه نقشه گردشگری کشاورزی، انتخاب جامعه هدف، تشکیل کمپین‌ها و تعاونی‌ها، ایجاد غرفه‌ها و بازارهای رسمی و حرفه‌ای، ایجاد چرخه گردشگری کشاورزی و برگزاری فستیوال‌های مردمی به موفقیت و شناسانده شدن مزارع و شهرستان‌ها به‌عنوان قطب‌های گردشگری کشاورزی منطقه‌ای و در برنامه‌ریزی بلندمدت بین‌المللی دست‌یافت (شعبانی، ۱۳۹۵: ۸۷). گردشگری کشاورزی به‌عنوان الحاق نیازهای بشری باید از نظر پایداری، تناسب، زیباسازی و آسایش مناسب باشد (کاسوانتو^۵، ۲۰۱۵: ۳۵). این پیشران^۶ علاوه بر ایجاد فرصت‌های

1. Yang County
2. New South Wales
3. Longquanyi
4. Burr
5. Kaswanto
6. Driven force

شغلی می‌تواند ارزش‌های اجتماعی- فرهنگی را در مناطق ارتقا دهد و درآمد اضافی برای کشاورزان به ارمغان بیاورد. همچنین باید در نظر داشت دستیابی به توسعه گردشگری، مشروط به همکاری جوامع محلی است، زیرا جوامع نقش کلیدی در توسعه گردشگری دارند و عنصر اساسی توسعه گردشگری به شمار می‌روند. به عقیده برد (۲۰۰۷)؛ جهت دستیابی به توسعه گردشگری پایدار، مشارکت دادن همه ذی‌نفعان ضروری است؛ چرا که بدون حمایت ذی‌نفعان، توسعه گردشگری به شکل پایدار تقریباً غیرممکن است، بنابراین بررسی و شناخت کامل نگرش‌ها و علائق ذی‌نفعان یک الزام ضروری و اجتناب‌ناپذیر برای مدیریت پایدار در گردشگری روستایی است (برد، ۲۰۰۷ به نقل از رضوانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۶). از سوی دیگر می‌تواند تجربه گردشگری مزرعه محور را برای بازدیدکنندگانی که به دنبال مهمان‌نوازی سنتی روستایی و دسترسی به طبیعت، گشت‌وگذار و تجارب فرهنگی هستند؛ فراهم نماید (همان، ۶۵). توجه به ارمغان گردشگری روستایی بخصوص گردشگری مبتنی بر محصولات کشاورزی برای گردشگران استفاده از غذای سالم، ورزش، تفریح، مشاهده‌ی رقص و موسیقی محلی، رسیدن به آرامش و تمدد اعصاب است، به علاوه از انواع تفریح کم هزینه به شمار می‌آید. ولی با این حال در ایران تا کنون از گردشگری کشاورزی روستایی به عنوان یک وسیله جهت رفع مشکلات روستاییان استفاده نشده و تنها تعداد معدودی از روستاها در طول سال‌های اخیر مقصد گردشگران بوده است. از این‌رو نوشتار حاضر باهدف تبیین انگور و تعیین بخشی آن بر توسعه اجتماعی فضا در روستای درسجین انجام شده است. بدین منظور روستای درسجین در شهرستان ابهر را به عنوان نمونه مطالعاتی انتخاب کرده است، زیرا عرضه گونه‌های مختلف انگور منطقه و محصولات کشاورزی، باغی و گیاهان دارویی طبیعی، اجرای موسیقی سنتی، از برنامه‌های جشنواره انگور روستای توریستی درسجین بوده است و در چارچوب این رویداد شکاف ذهنی نوشتار بر این امر استوار بوده است که محرکه جشنواره انگور روستای درسجین در تعیین بخشی بر تولید اجتماعی فضای آن از منظر ساکنین آن چگونه بوده است؟

گردشگری کشاورزی و تولید اجتماعی فضا

گردشگری اثرات گوناگونی بر مقصد و جامعه میزبان به‌جای می‌گذارد. این اثرات طیف گسترده‌ای از اثرات فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و زیست‌محیطی را شامل می‌شود. با توجه به تنوع و پیچیدگی فعالیت‌های اجتماعی- گردشگری، اثرات ناشی از این فعالیت‌ها نیز ابعاد گسترده و به هم پیوسته‌ای دارند که باید در مطالعه‌ی اثرات گردشگری به آن‌ها توجه شود. نوع و میزان اثرات گردشگری در یک مقصد از عوامل متعددی متأثر می‌شود؛ از جمله مهم‌ترین این عوامل ویژگی‌های جامعه میزبان و میهمان و ماهیت فعالیت‌های گردشگر در مقصد می‌باشند. طبق نظر برنز و هلدن زمانی که اختلاف زیادی بین فرهنگ جامعه میزبان و جامعه میزبان وجود داشته باشد، احتمال افزایش اثرات منفی بسیار خواهد بود (ضیایی و تریان، ۲۰۰۷: ۱۳۸۹). در این بین فضای گردشگری کشاورزی به محدوده مزرعه‌ای اطلاق می‌شود که خدمات گردشگری کشاورزی ارائه می‌کند، چشم‌انداز طبیعی آن و چشم‌انداز وسعتی که حاصل فعالیت‌های انسانی است. این شامل معماری، چشم‌انداز مزرعه و مناظر تشکیل‌شده توسط فعالیت‌های تولیدی است. همچنین توسط هوا و کیفیت آن تشکیل می‌شود. فعالیت گردشگری کشاورزی دوست دارد فضای آن بسیار جذاب باشد (سزانجدر و همکاران^۱، ۲۰۱۵: ۳). معیار ارزیابی فضای گردشگری کشاورزی از شش عامل تعیین‌کننده ارزش فضای گردشگری کشاورزی تشکیل‌شده است. تنوع فضای توریستی کشاورزی به کیفیت‌های بیوفیزیکی (از جمله آب‌وهوا، روابط آبی، مجسمه‌سازی زمین، ساختار زمین‌شناسی، دنیای حیوانات و پوشش گیاهی) و کیفیت‌های انسانی بستگی دارد. فعالیت‌های گردشگری کشاورزی نیز در انواع مختلف مناطق حفاظت‌شده در جهان توسعه می‌یابد، یعنی مکان‌هایی که به دلیل ارزش‌های مختلف زیست‌محیطی، فرهنگی و یا سایر ارزش‌هایشان از حفاظت برخوردار هستند. مدیریت یک فضای توریستی گردشگری پسند برای توسعه فعالیت گردشگری کشاورزی بسیار مهم است (همان).

جدول ۱. مفاهیم توسعه گردشگری کشاورزی در کشورهای منتخب

کشورها	تنوع مفاهیم
کشورهای اروپایی	توسعه هتل‌های خانوادگی کوچک در استان‌های محلی
کشورهای گرمسیری (سريلانكا)	مراکز بزرگ توریستی خصوصی با تمرکز بر استفاده از منابع گردشگری روستایی در صنعت گردشگری فعالیت می‌کنند.
کشورهای گرمسیری (مالزی)	ایجاد پارک‌های کشاورزی که عمدتاً سازمان‌های دولتی ترویج کشاورزی ملی و ایجاد درآمد گردشگری هستند.

منبع: اوگرافوا^۱ و همکاران، ۲۰۱۹: ۲

خدمات مشتری باید بخشی جدایی‌ناپذیر از برنامه‌ریزی تجارت کشاورزی باشد و شامل آموزش کارکنان برای تعامل با مشتریان به شیوه‌ای مناسب است که تجربه ایمن و باکیفیت را برای مشتریان تضمین می‌کند. خدمات باکیفیت به مشتریان اطمینان می‌دهد که مشتریان بازخواهند گشت و به سایر مشتریان بالقوه درباره تجارت کشاورزی، بازاریابی شفاهی عالی اطلاع خواهند داد. مزرعه یا دامداری باید ظرفیت کافی (کارکنان و زیرساخت‌ها) را برای ارائه خدمات اولیه مانند پارکینگ، حمل و نقل، علامت‌گذاری و کمک به مشتریان داشته باشد و به منظور حفظ یک تجارت ایمن و مشتری‌پسند، ارائه خدمات و امکاناتی مانند سرویس‌های بهداشتی ... اموال و تأسیسات نیاز به نگهداری و منطبق با قوانین منطقه بندی، بهداشتی و زیست‌محیطی دارند و توسعه مدیریت ریسک نیز مفید است (بور^۲، ۲۰۱۱: ۲).

پیشینه پژوهش

علی‌الحسابی و فتاحی معصوم (۱۳۹۸) در تحقیقی با عنوان «راهبردهای تحقق گردشگری کشاورزی با استفاده از مدل سوات در روستای گرمه» باهدف تبیین مفاهیم، فواید و آسیب‌های گردشگری کشاورزی، با استفاده از مدل سوات چنین نتیجه می‌گیرند که برای اجرای این نوع گردشگری در روستاهای هدف باید طرح‌های گردشگری کشاورزی را با مطالعات تطبیقی انجام داد و از اجرای آن‌ها بدون انطباقات بومی که صدمات جبران‌ناپذیری را وارد می‌سازد جلوگیری کرد، همچنین برای رسیدن به توسعه پایدار نیازمند توسعه و تعیین راهکارهای مشخص، مدیریت محیط‌زیست، توسعه مشارکت محلی، قوانین صریح و محکم، بازاریابی پایدار و برنامه‌ریزی واقع‌بینانه می‌باشد.

ضیاءآبادی و همکاران (۱۳۹۸)، در تحقیقی با عنوان «سنجش توان بالقوه پایداری گردشگری کشاورزی در شهرستان‌های منتخب استان کرمان) باهدف پتانسیل‌سنجی پایداری گردشگری کشاورزی از طریق شاخص‌های پایداری در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی، چنین نتیجه می‌گیرند که با توجه به امکانات موجود و عدم وجود زیرساخت‌های مناسب، بعد زیست‌محیطی گردشگری کشاورزی سطح پایداری قابل‌قبولی نداشته و نسبت به دیگر ابعاد گردشگری کشاورزی وضعیت نامناسب‌تری دارد؛ بنابراین لازم است برای توسعه گردشگری کشاورزی، بیش‌ازپیش به اصول پایداری و حفاظت محیط‌زیست توجه شود تا ضمن دستیابی به سودمندی‌های گردشگری کشاورزی از آسیب و زیان‌رسانی‌های زیست‌محیطی آن در راستای توسعه پایدار جلوگیری شود.

اسماعیلی زاده و همکاران (۱۳۹۸)، در تحقیق خود با عنوان «سنجش رفتار مشارکتی جامعه محلی در توسعه گردشگری کشاورزی (مطالعه موردی شهر سی سخت)» با هدف سنجش رفتار مشارکتی و نقش آن در توسعه گردشگری کشاورزی، چنین نتیجه می‌گیرند که منطقه مورد مطالعه از ظرفیت زمینه‌ای لازم برای ایجاد و توسعه گردشگری کشاورزی برخوردار هست؛ از سوی دیگر، یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد، آگاهی جامعه محلی نسبت به توسعه گردشگری کشاورزی نیز در وضعیت خوبی قرار دارد. همچنین برای ارتقاء آگاهی و تقویت هر چه بیشتر مشارکت جامعه محلی، حفظ ماهیت اصیل و سنتی کشاورزی در منطقه، برگزاری کلاس‌های آموزش گردشگری کشاورزی، مشارکت در برنامه‌ریزی گردشگری کشاورزی و مشارکت در سرمایه‌گذاری اقتصادی گردشگری را خواستار شده‌اند.

بذرافشان و سامانی (۱۳۹۸)، در تحقیق خود با عنوان «عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری کشاورزی (مورد مطالعه: شهرستان جهرم)» با هدف بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری کشاورزی در شهرستان جهرم، با ارائه یک مدل پیشنهادی و اولویت‌بندی آن‌ها بر اساس شاخص‌های مستخرج از آن چنین نتیجه می‌گیرند که به ترتیب عوامل نهادی، زیرساخت‌های فکری، عوامل ترویج و توسعه، زیرساخت‌های فیزیکی کالبدی و عوامل رقابت‌پذیری بیشترین تأثیر را در گردشگری کشاورزی دارند.

نادری گرزالدینی (۱۳۹۴) در تحقیق خود با عنوان «نقش آیین‌های محلی در جذب توریسم و توسعه گردشگری» با هدف شناسایی منشأ و خاستگاه آیین نوروز خوانی و بررسی قابلیت‌های فرهنگی تاریخی آن در جذب توریسم و توسعه گردشگری چنین نتیجه می‌گیرد که مضامین ظریف و زیبای اشعار نوروز خوانی همواره احساسی از شادمانی را برای مردم به ارمغان آورده و نیز ماهیت توصیفی نمایشی آن زمینه‌های مناسبی را برای جذب گردشگر ایجاد می‌نماید.

میکائل رومان^۱ و همکاران (۲۰۲۰)؛ در تحقیقی با عنوان نوآوری در گردشگری باهدف مطالعه اثرات نوآوری در گردشگری و تأثیر آن در توسعه کشاورزی و رقابت در بین مزارع کشاورزی چنین نتیجه می‌گیرند که توسعه خدمات گردشگری چهره مناطق روستایی را تغییر داده و باعث افزایش درآمد کشاورز و خانواده می‌شود. همچنین باعث توسعه شاخه‌های مربوط به گردشگری، به ویژه خدمات، بازرگانی، سرو غذا، صنایع دستی سنتی و غیره شده و گردشگری روستایی خلاقیت ساکنان مناطق روستایی را برانگیخته و موجب توسعه کشاورزی می‌شود.

رومانو سیولاک^۲ و همکاران (۲۰۱۹) در تحقیق خود با عنوان «گردشگری کشاورزی یک عامل توسعه پایدار برای بهبود «سلامت» سکونتگاه‌های روستایی. مطالعه موردی منطقه کوه‌های آپوسنی»، باهدف بررسی گردشگری کشاورزی و نقش آن در سلامت و توسعه محیط روستایی از طریق پیش‌بینی شاخص‌های خاص و پیوند دادن مؤلفه‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی پایداری به عنوان یک استراتژی نوآورانه و متنوع برای مزارع، چنین نتیجه می‌گیرند که گردشگری کشاورزی در منطقه مورد مطالعه می‌تواند سبب‌ساز پتانسیل گردشگری طبیعی با توجه به شرایط جغرافیایی، پتانسیل انسانی که می‌تواند با افزایش فعالیت‌های گردشگری، به افزایش درآمد و جذب جوانان به مناطق روستایی کمک کند، داشتن جذابیت منطقه روستایی از بابت حفظ و حمایت هویت سکونتگاه، فرهنگ و سنت‌ها و.. می‌باشد.

ویلجکویک و براسیس^۳ (۲۰۱۷)، در مقاله خود با عنوان «توسعه روستایی و گردشگری کشاورزی»، به تجزیه و تحلیل منابع موجود در مناطق خاصی در غرب صربستان و گردشگری و گردشگری روستایی

1. Michał Roman
2. Ramona Ciolac
3. Veljkovic & Brocic

می‌پردازند و به عوامل حیاتی برای توسعه بیشتر اشاره و اقدامات لازم را برجسته می‌کنند. آن‌ها بیان می‌دارند برخی از محلات روستایی آغشته به سنت‌ها، آداب‌ورسوم و میراث فرهنگی و تاریخی در پیوند با گردشگری روستایی، انواع خاصی از جاذبه‌های گردشگری (روستاهای قومی، خانه‌ها، رستوران‌ها) هستند. این وظیفه جامعه محلی است که برای استفاده از اقدامات حمایتی و یارانه‌ها، استراتژی‌های توسعه و طرح‌های جامع را شناسایی، آغاز کرده و فعالانه درگیر آن شوند.

معرفی محدوده مورد مطالعه

درسجین روستایی از توابع بخش مرکزی شهرستان ابهر در استان زنجان ایران است. روستای درسجین دارای آب‌وهوای کوهستانی بوده ارتفاع از سطح دریا ۱۶۸۰ است و در آن محصولاتی باغی مانند انگور، بادام و گردو کشت می‌شود. از محصولات دیگر این دهستان می‌توان به کشت دیم گندم و جو نیز اشاره کرد. این دهستان به دلیل بافت قدیمی و داشتن شبکه پریپیچ‌وخم معابر در حال حاضر به‌عنوان یکی از چند روستای گردشگری استان زنجان انتخاب شده است و در حال حاضر سازمان میراث فرهنگی در حال این روستا می‌باشد. روستای «درسجین» از توابع شهرستان ابهر که پیشینه تاریخی آن به قبل از اسلام باز می‌گردد، به دلیل دارا بودن ویژگی‌های شاخص معماری، گویش متفاوت مردمان آن و بهره‌مندی از موهبت‌های طبیعی به‌عنوان یکی از روستاهای دارای بافت با ارزش در کشور معرفی شده است. پس از گذر از راه‌ها به فاصله ۱۵ کیلومتری از شهر ابهر به روستای زیبایی می‌رسیم که از جنوب و جنوب غربی به کوه دربند و از شمال غربی به کوه خلف سار محدود می‌شود. بناهای کاه‌گلی روستا با مصالح سنگی موجی از صفا و صمیمیت را در ذهن‌ها زنده می‌کند و درختانی که قد علم کردند و از دیوارهای گلی سایه خود را روی کوچه‌های باریک گسترانند، به میهمانان خوش‌آمد می‌گویند. بافت قدیمی و داشتن شبکه پریپیچ‌وخم معابر، درسجین را در لیست روستاهای گردشگری استان زنجان قرار داده و شهریورماه امسال پروژه ملی بهسازی بافت با ارزش روستای درسجین به‌طور رسمی افتتاح شد. هسته اولیه روستا در محدوده میانی آن شکل گرفته و وجود آب فراوان و خاک حاصلخیز سبب شکل‌گیری این روستا شده و با توجه به این‌که منطقه ابهر و نواحی اطراف ابهر رود که به زبان محلی ابهر چای نامیده می‌شود، از نخستین

زیستگاه‌های انسانی در ایران محسوب می‌شود، روستای درسجین نیز از قدمت طولانی برخوردار است. به گفته علی‌اصغر شرفی، معاون گردشگری میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری استان زنجان این روستا از بخش‌های مختلفی مانند محله پایین، محله بالا، در قالا (قلعه)، پشت قالا، گول (در زبان محلی به محل جمع شدن آب می‌گویند) و میدان تشکیل شده است. نخستین دوره جشنواره در روستای درسجین در سال ۹۵ دهیاران ۱۷ روستا را گرد هم آورد تا توانمندی‌های روستای خود را در قالب جشنواره انگور و محصول انگور خود را در معرض نمایش بگذارند. در سال ۹۶ دور دوم این جشنواره برگزار شد. در این جشنواره سه روزه که با حضور روستاهایی چون: چشین، قروه، میمون دره، ازتاب، نورین، آقچه کند، شیورین، کینه ورس، کوی نیک، عمیدآباد، قمچ آباد، الگزیر، رازمجین، کلنگرز، پیرسقا، درسجین برگزار شد از شهرستان ۵۶ نوع انگور در این جشنواره معرفی و در مسابقه شرکت داده شدند. هدف این جشنواره توانمندسازی جوامع محلی است. با توجه به باکیفیت بودن محصولات کشاورزی ابهر به‌خصوص انگور این شهرستان برگزاری چنین جشنواره‌هایی ضروری است.

جدول ۲. شناسنامه رویداد جشنواره انگور در روستای درسجین

هدف از برگزاری رویداد	محتوای رویداد	آدرس محل برگزاری
• معرفی محصول انگور در حوزه گردشگری کشاورزی	• امکان برداشت محصول از باغات توسط گردشگران	ابهر - روستای درسجین
• ایجاد نشاط اجتماعی	• موسیقی محلی	زمان برگزاری رویداد
• معرفی مسیرهای گردشگری در جاذبه‌های روستا و مناطق هدف	• عرضه محصولات کشاورزی • عرضه صنایع‌دستی محلی	دهه آخر شهریور

منبع: اداره کل میراث فرهنگی گردشگری استان زنجان، ۱۳۹۹

جمعیت روستای درسجین بر اساس سرشماری سال ۹۵ تعداد ۱۵۰ خانوار با جمعیتی معادل ۴۷۳ نفر گزارش شده و ساکنان روستا از پنج طایفه اصلی و بزرگ دودانگه، قدیمی، عزیزخانی، طاهری و رجبی تشکیل یافته است. فرهنگ این روستا نشأت گرفته از قوم بختیاری شیراز است که در برخی موارد از جمله آداب‌ورسوم با روستاهای اطراف متمایز شده و تکلم اهالی به زبان بختیاری ویژگی منحصر به فردی برای این روستا در یک استان ترک زبان ایجاد کرده است. یکی از ویژگی‌های منحصر به فرد روستا وجود

چشمه، رودخانه و منابع زیرزمینی آب شیرین است که سبب خنک بودن هوای روستا در تابستان می‌شود و پاییز و زمستان سرد و بهار معتدل وضعیت آب‌وهوایی حاکم در این روستا است. وجود چشمه و منابع آب دیگر شرایط را برای برداشت محصولاتی مانند انگور، بادام و گردو در این روستا فراهم کرده و از محصولات دیگر این دهستان می‌توان به کشت دیم گندم و جو اشاره کرد. بهسازی این روستا شرایط مناسبی را برای بازدید مسافران نروزی فراهم کرده و مکانی به‌عنوان خانه گردشگر نیز آماده‌سازی شده است؛ در مجموع محیط این مکان تاریخی و گردشگری را باید از نزدیک دید و از آن لذت برد.

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر نوع کاربردی و به لحاظ ماهیت روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. گردآوری اطلاعات به طرق کتابخانه‌ای و میدانی (مصاحبه از طریق ابزار پرسشنامه ساخت‌یافته با ساکنین مناطق مورد مطالعه) صورت گرفته است. در تحقیق حاضر گردشگری کشاورزی به عنوان متغیر مستقل؛ همچنین کیفیت فضای اجتماعات روستایی به‌عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است (جدول سه). در پژوهش‌های راهبردی؛ مردم از منابع عمده داده‌های مورد نیاز به شمار می‌آیند (ندرانوویچ و ریپوسا،^۱ ۲۰۱۰: ۱۶۹) و داده‌های آن به دو شکل عمده اعداد و کلمات تولید می‌شوند (بلاک،^۲ ۱۳۹۴: ۲۴۲). از این منظر روش پیمایشی در مطالعه حاضر مبتنی بر مصاحبه با ساکنین روستای درسجین (عمدتاً سرپرستان خانوار)؛ و حجم نمونه ۷۸ نفر خانوار از مجموع ۱۵۰ خانوار بوده است، چرا که مصاحبه چهره‌به‌چهره یکی از انعطاف‌پذیرترین استراتژی‌های پیمایشی برای یافتن معانی (کلیفورد و والتین،^۳ ۲۰۱۰: ۸۲) و برای بررسی نگرش‌ها، باورها و تجربه‌های واقعی جامعه مورد مطالعه استفاده می‌شود (منسوریان،^۴ ۲۰۱۷: ۹۲). موضوع مصاحبه، جهان زندگی روزمره مصاحبه شونده و عوامل متأثر از تجربه زیست شده وی متأثر از گردشگری منطقه درسجین به ویژه در حوزه گردشگری جشنواره انگور این منطقه بوده است. ابزار تحقیق مبتنی بر پرسشنامه نیمه ساختاریافته خواهد بود، زیرا این ابزار مهم تحقیق و تفحص در جمع‌آوری اطلاعات درباره

1. Andranovich and Riposa
2. Blake
3. Clifford & valentine
4. Mansoriyan

مشخصات، رفتارها، نگرش‌ها و تصویرهای ذهنی افراد، برای فهمیدن رفتار پیچیده و تعاملات اجتماعی، لایه‌های پنهان فضایی- اجتماعی که در آمار و اطلاعات رسمی و منتشرشده یافت نمی‌شود؛ از این منظر پرسشنامه‌ها در قلب هر تحقیق پیمایشی است (کلیفورد و والتین ، ۲۰۱۰: ۷۸). بررسی در طول پیاده راه‌های منتهی به محل جشنواره روستای درسجین انجام شد. در این نوشتار ابزارهای تحقیق بر میک مک^۱ در جهت شناسایی عوامل کلیدی تولید اجتماعی فضا از منظر ذی‌نفعان محلی و همچنین استفاده از تکنیک ارجحیت (بهترین- بدترین^۲) در تفسیر عوامل کلیدی شناسایی شده بوده است.

جدول ۳. ابعاد و گویه‌های مرتبط با تولید فضای اجتماعی از منظر گردشگری کشاورزی

مؤلفه	شاخص	شناسه	مؤلفه	شاخص	شناسه
تولید اجتماعی	اهمیت تداوم ارزش‌ها و سنت‌های شهری محل زندگی	V ^۱	درک ساکنان بومی نسبت گردشگری کشاورزی	معرفی و حفاظت از درسجین برای نسل آینده	V ^{۱۱}
	ارزش به محل زندگی خود	V ^۲		گردشگری درسجین و میزان اشتغال ایجادشده برای مردم محلی	V ^{۱۲}
	تعلق خاطر به روستای درسجین	V ^۳		گردشگری درسجین و دگردیسی فرهنگی مردم	V ^{۱۳}
	افزایش عناصر سرمایه اجتماعی	V ^۴		افزایش اطلاعات و دانش عمومی در ارتباط با گردشگری درسجین مهم است	V ^{۱۴}
	افزایش حس هویت و اقتدار ملی	V ^۵		رعایت ضابطه و مقررات در جهت حفاظت از گردشگری درسجین مهم است.	V ^{۱۵}
	متحدالشکل بودن مردم و برقرار کردن پیوند عاطفی از این طریق	V ^۶		گردشگری سبب برهم خوردن تعادل بین جمعیت بومی و غریبومی در منطقه	V ^{۱۶}
	افتخار می‌کنم ساکن درسجین هستم	V ^۷		گردشگری درسجین باعث افزایش آگاهی ساکنین خواهند بود	V ^{۱۷}
	حس مثبت و خوشایند در فضا به دلیل درسجین	V ^۸		کسب هویت اجتماعی جدید و مشروع	V ^{۱۸}
	اعتماد به غریبه‌ها در فضای درسجین	V ^۹		نقش ساکنان محلی در حمایت از گردشگری درسجین مهم است	V ^{۱۹}

ادامه جدول ۳. ابعاد و گویه‌های مرتبط با تولید فضای اجتماعی از منظر گردشگری کشاورزی

شناسه	شاخص	مؤلفه	شناسه	شاخص	مؤلفه
۷ ^{۳۰}	تعامل فرهنگی میان مردم محلی و گردشگران مهم است		۷ ^{۱۰}	التقاط سنت با مدرنیته در درسجین	
۷ ^{۳۱}	نحوه آموزش و ترویج برنامه‌های حفاظتی گردشگری درسجین مهم است.		۷ ^{۱۱}	نداشتن احساس بیگانگی با فضا	
۷ ^{۳۲}	حضور گردشگری درسجین می‌تواند سبب شکل‌گیری صنعت پاک شود		۷ ^{۱۲}	اهمیت میزان مشارکت در مدیریت مجموعه درسجین	
۷ ^{۳۳}	ثبت گردشگری درسجین در یونسکو می‌تواند سبب تحولات معیشتی مردم شود		۷ ^{۱۳}	کمک به توسعه هر چه بیشتر امنیت در جامعه از طریق تشکل‌های خودجوش	
۷ ^{۳۴}	رونق گردشگری سبب شهرت بیشتر گردشگری درسجین خواهند بود		۷ ^{۱۴}	وجود یک خیزش و حس جمعی همراه با هیجان	
۷ ^{۳۵}	رونق گردشگری باعث تقویت خدماتی در منطقه خواهند بود		۷ ^{۱۵}	افزایش روحیه مسئولیت‌پذیری در جامعه از طریق مشارکت داوطلبانه	
۷ ^{۳۶}	گردشگری درسجین باعث افزایش سرمایه‌گذاری خواهند بود		۷ ^{۱۶}	استفاده از ظرفیت‌های نخبگان محلی	
۷ ^{۳۷}	گردشگری درسجین باعث مرمت و نگهداری آثار تاریخی خواهند شد		۷ ^{۱۷}	تصویب برنامه‌های مربوط به توسعه گردشگری از طریق مردم	
۷ ^{۳۸}	تقلیل جرائم و آسیب‌های اجتماعی		۷ ^{۱۸}	آگاهی بخشی برنامه‌های توسعه گردشگری از طریق مسئولین امر	
۷ ^{۳۹}	آینده اقتصادی خانواده من به توسعه گردشگری درسجین وابسته است		۷ ^{۱۹}	اعطای وام و تسهیلات بانکی ارزان جهت تشویق مردم محلی به حمایتی	
۷ ^{۴۰}	افزایش پس‌انداز و کارآفرینی در منطقه شکل می‌گیرد		۷ ^{۲۰}	آموزش و مهارت‌سالاری زیربنایی برای توسعه گردشگری فرهنگی	

منبع: مطالعات کتابخانه‌ای نگارنده، ۱۴۰۰

عوامل اولیه تأثیرگذار در تولید اجتماعی فضا با تأکید بر گردشگری کشاورزی

در این تحقیق سعی بر تحلیل اثر گردشگری کشاورزی بر کیفیت تولید اجتماعی فضا در مناطق روستایی شده است. برای این منظور نیز در ابتدا اقدام به تحلیل شاخص‌ها، اثر گردشگری کشاورزی بر کیفیت

تولید اجتماعی فضا در محیط نرم‌افزار میک مک شده است. در این راستا ۴۰ شاخص در ۴ بعد مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

مشخصات کلی ماتریس متقاطع

ابعاد ماتریس تحقیق حاضر چهل ضربدر چهل بوده و درجه پرشدگی ماتریس نیز ۶۷ می‌باشد که نشان می‌دهد عوامل در بیش از ۶۷ درصد بر یکدیگر تأثیرگذار بوده‌اند. از مجموع ۱۰۷۳ رابطه ممکن در این ماتریس، ۵۲۷ رابطه عدد صفر، ۲۸۶ رابطه عدد یک، ۳۷۵ رابطه عدد دو و ۳۲۹ رابطه عدد سه بوده‌اند. مشخصات کلی ماتریس خروجی از میک‌مک، به شرح جدول چهارم بوده‌اند:

جدول ۴. مشخصات اثرات مستقیم ماتریس

ابعاد ماتریس	تعداد تکرار	تعداد صفرها	تعداد یک‌ها	تعداد دوها	تعداد سه‌ها	جمع	درصد خانه‌های پر شده
۴۰	۲	۵۲۷	۲۸۶	۳۷۵	۳۲۹	۱۰۷۳	۶۷

منبع: یافته‌های تحقیق

نرم‌افزار میک‌مک دو نوع گراف و تحلیل را ارائه می‌دهد. یکی تأثیرات مستقیم و دیگری تأثیرات غیرمستقیم. در جدول ۵، تأثیرات مستقیم متغیرها بر همدیگر نشان داده شده است:

جدول ۵. میزان تأثیرات مستقیم متغیرها

ردیف	شاخص	عنوان شاخص	اثرگذاری	اثرپذیری
۱	V ⁰¹	اهمیت تداوم ارزش‌ها و سنت‌های شهری محل زندگی	۶۶	۴۸
۲	V ⁰²	ارزش به محل زندگی خود	۷۵	۷۸
۳	V ⁰³	تعلق خاطر به روستای درسجین	۴۲	۳۶
۴	V ⁰⁴	افزایش عناصر سرمایه اجتماعی	۴۶	۷۲
۵	V ⁰⁵	افزایش حس هویت و اقتدار ملی	۵۴	۵۸
۶	V ⁰⁶	متداول‌شکل بودن مردم و برقرار کردن پیوند عاطفی از این طریق	۳۲	۵۴
۷	V ⁰⁷	افتخار می‌کنم ساکن درسجین هستم	۴۱	۲۱
۸	V ⁰⁸	حس مثبت و خوشایند در فضا به دلیل درسجین	۶۹	۶۵
۹	V ⁰⁹	اعتماد به غریبه‌ها در فضای درسجین	۴۵	۳۴
۱۰	V ¹⁰	التقاط سنت با مدرنیته در درسجین	۵۲	۴۰
۱۱	V ¹¹	نداشتن احساس بیگانگی با فضا	۷۲	۶۳
۱۲	V ¹²	اهمیت میزان مشارکت در مدیریت مجموعه درسجین	۲۲	۳۸
۱۳	V ¹³	کمک به توسعه هر چه بیشتر امنیت در جامعه از طریق تشکل‌های خودجوش امنیتی	۳۰	۲۲

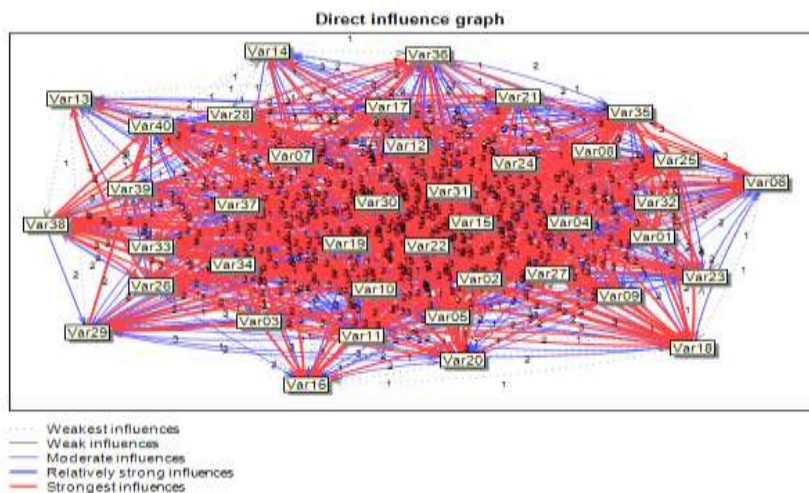
ادامه جدول ۵. میزان تأثیرات مستقیم متغیرها

ردیف	شاخص	عنوان شاخص	اثرگذاری	اثرپذیری
۱۴	V ¹⁴	وجود یک خیزش و حس جمعی همراه با هیجان	۳۲	۲۳
۱۵	V ¹⁵	افزایش روحیه مسئولیت‌پذیری در جامعه از طریق مشارکت داوطلبانه مردم	۵۲	۶۸
۱۶	V ¹⁶	استفاده از ظرفیت‌های نخبگان محلی	۲۵	۴۴
۱۷	V ¹⁷	تصویب برنامه‌های مربوط به توسعه گردشگری از طریق مردم	۵۹	۶۱
۱۸	V ¹⁸	آگاهی بخشی برنامه‌های توسعه گردشگری از طریق مسئولین امر	۵۷	۴۸
۱۹	V ¹⁹	اعطای وام و تسهیلات بانکی ارزان جهت تشویق مردم محلی به حمایتی	۷۶	۵۱
۲۰	V ²⁰	آموزش و مهارت‌سالاری زیربنایی برای توسعه گردشگری فرهنگی	۲۹	۴۵
۲۱	V ²¹	معرفی و حفاظت از درسجین برای نسل آینده	۳۲	۴۸
۲۲	V ²²	گردشگری درسجین و میزان اشتغال ایجادشده برای مردم محلی	۶۱	۸۳
۲۳	V ²³	گردشگری درسجین و دگردیسی فرهنگی مردم	۴۷	۴۴
۲۴	V ²⁴	افزایش اطلاعات و دانش عمومی در ارتباط با گردشگری درسجین مهم است	۷۸	۶۲
۲۵	V ²⁵	رعایت ضابطه و مقررات در جهت حفاظت از گردشگری درسجین مهم است.	۶۵	۵۹
۲۶	V ²⁶	گردشگری سبب برهم خوردن تعادل بین جمعیت بومی و غیربومی در منطقه	۲۹	۵۴
۲۷	V ²⁷	گردشگری درسجین باعث افزایش آگاهی ساکنین خواهند بود	۴۱	۵۲
۲۸	V ²⁸	کسب هویت اجتماعی جدید و مشروع	۶۳	۵۱
۲۹	V ²⁹	نقش ساکنان محلی در حمایت از گردشگری درسجین مهم است	۵۳	۳۶
۳۰	V ³⁰	تعامل فرهنگی میان مردم محلی و گردشگران مهم است	۲۹	۵۱
۳۱	V ³¹	نحوه آموزش و ترویج برنامه‌های حفاظتی گردشگری درسجین مهم است.	۳۷	۶۱
۳۲	V ³²	حضور گردشگری درسجین می‌تواند سبب شکل‌گیری صنعت پاک شود	۱۴	۳۶
۳۳	V ³³	ثبت گردشگری درسجین در یونسکو می‌تواند سبب تحولات معیشتی مردم شود	۷۳	۵۵
۳۴	V ³⁴	رونق گردشگری سبب شهرت بیشتر گردشگری درسجین خواهند بود	۵۰	۵۲
۳۵	V ³⁵	رونق گردشگری باعث تقویت خدماتی در منطقه خواهند بود	۶۳	۵۳
۳۶	V ³⁶	گردشگری درسجین باعث افزایش سرمایه‌گذاری خواهند بود	۵۱	۴۱
۳۷	V ³⁷	گردشگری درسجین باعث مرمت و نگهداری آثار تاریخی خواهند شد	۴۳	۵۵
۳۸	V ³⁸	تقلیل جرائم و آسیب‌های اجتماعی	۷۰	۵۲
۳۹	V ³⁹	آینده اقتصادی خانواده من به توسعه گردشگری درسجین وابسته است	۴۳	۴۴
۴۰	V ⁴⁰	افزایش پس‌انداز و کارآفرینی در منطقه شکل می‌گیرد	۴۵	۶۵
		جمع	۲۰۲۳	۲۰۲۳

منبع: یافته‌های تحقیق

در ماتریس تحلیل ساختاری، جمع اعداد سطرهای هر متغیر به‌عنوان میزان تأثیرگذاری و جمع ستون‌های

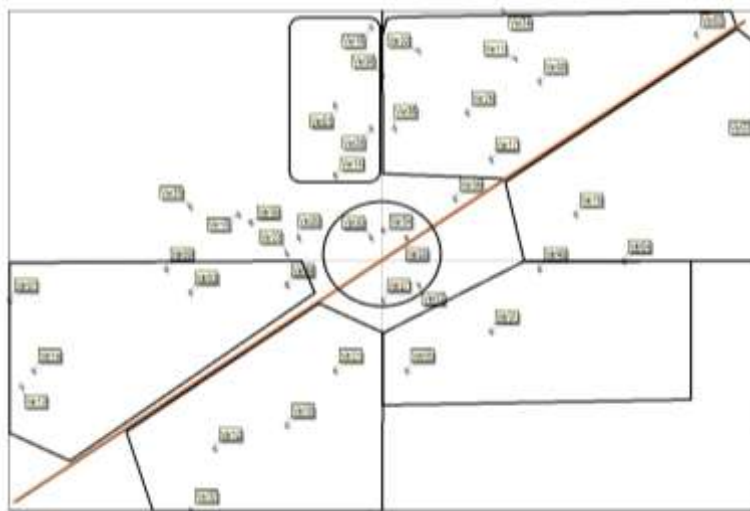
هر متغیر میزان تأثیرپذیری آن متغیر را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج تحلیلی این ماتریس، شاخص‌های افزایش اطلاعات و دانش عمومی در ارتباط با گردشگری در سنجین مهم است، اعطای وام و تسهیلات بانگی ارزان جهت تشویق مردم محلی به حمایت، ارزش به محل زندگی خود به میزان‌های ۷۸، ۷۶ و ۷۵ بیشترین اثرگذاری را داشته‌اند. در مقابل شاخص‌های گردشگری در سنجین و میزان اشتغال ایجاد شده برای مردم محلی، تعلق خاطر به روستای در سنجین، افزایش روحیه مسئولیت‌پذیری در جامعه از طریق مشارکت داوطلبانه مردم به ترتیب با مقادیر ۸۳، ۷۸، ۶۸ و ۶۵ بیشترین اثرپذیری را داشته‌اند.

شکل ۱. اثرات مستقیم شاخص‌ها بر همدیگر منبع: یافته‌های تحقیق

نحوه توزیع و پراکنش متغیرها در صفحه پراکندگی، حاکی از میزان پایداری و ناپایداری سیستم است. در روش‌شناسی میک‌مک در مجموع دو نوع از پراکنش تعریف شده‌اند که به نام‌های سیستم‌های پایدار و سیستم‌های ناپایدار معروف هستند. در سیستم‌های پایدار پراکنش متغیرها به صورت L انگلیسی است؛ یعنی برخی متغیرها دارای تأثیرگذاری بالا و برخی دارای تأثیرپذیری بالا هستند (زالی، ۱۳۸۸: ۱۲۹). در سیستم‌های پایدار جایگاه و نقش هر کدام از عوامل مشخص است، اما در سیستم‌های ناپایدار وضعیت پیچیده بوده و متغیرها نیز حول محور قطری صفحه پراکنده هستند. در این سیستم، متغیرها حالت میانی از تأثیرگذاری و تأثیرپذیری را نشان می‌دهند که شناسایی آن‌ها را کمی با مشکل مواجه می‌سازد. با مشاهده

صفحه پراکنش شاخص‌های تولید اجتماعی فضای درسجین می‌توان دریافت که اکثر متغیرها به صورت قطری در صفحه پراکنندگی هستند. در نتیجه پنج دسته متغیر کنترل‌کننده، مستقل و وابسته، تنظیم‌کننده و مستقل قابل استخراج می‌باشند؛ بنابراین سیستم دارای وضعیت ناپایدار است.

شکل ۲. وضعیت ناپایدار شاخص‌های تحقیق منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به ناپایداری وضعیت شاخص‌ها ۵ نوع متغیر به شرح زیر در جدول شماره شش قابل استخراج هستند:

جدول ۶: وضعیت شاخص‌های مؤثر در خوانش تولید اجتماعی فضا

متغیر	ویژگی	شاخص
متغیرهای تعیین‌کننده یا تأثیرگذار (کنترل‌کننده)	این متغیرها به‌عنوان متغیرهای ورودی، اصلی‌ترین متغیرهای تأثیرگذارند که میزان تأثیرپذیری آن‌ها به نسبت تأثیرگذاری‌شان بسیار کمتر است. آن‌ها در ناحیه شمال غرب صفحه پراکنندگی قرار دارند و پایداری سیستم نیز به‌شدت به آن‌ها وابسته است.	اهمیت تداوم ارزش‌ها و سنت‌های شهری محل، آگاهی بخشی برنامه‌های توسعه گردشگری از طریق مسئولین امر، تصویب برنامه‌های مربوط به توسعه گردشگری از طریق مردم، گردشگری درسجین باعث افزایش آگاهی ساکنین خواهند بود، گردشگری درسجین باعث مرمت و نگهداری آثار تاریخی خواهند گردشگری سبب برهم خوردن تعادل بین جمعیت بومی و غیربومی

ادامه جدول ۶: وضعیت شاخص‌های مؤثر در خوانش تولید اجتماعی فضا

متغیر	ویژگی	شاخص
متغیرهای دوجبهی	این متغیرها هم بر سایر متغیرها تأثیر می‌گذارند همچنین از آن‌ها تأثیر می‌گیرد. جایگاه این متغیر در شمال شرق صفحه قرار گرفته‌اند.	تعلق خاطر به روستای درسجین، حس مثبت و خوشایند در فضا به دلیل درسجین، افزایش روحیه مسئولیت‌پذیری در جامعه از طریق مشارکت، اعطای وام و تسهیلات بانکی ارزان جهت تشویق مردم محلی، افزایش اطلاعات و دانش عمومی در ارتباط با گردشگری درسجین، افزایش عناصر سرمایه اجتماعی، نداشتن احساس بیگانگی با فضا، رعایت ضابطه و مقررات در جهت حفاظت از گردشگری درسجین، افزایش پس‌انداز و کارآفرینی در منطقه شکل می‌گیرد
متغیرهای مستقل	این متغیرها دارای میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پایینی هستند که در قسمت جنوب غربی صفحه پراکنده‌گی متغیرها قرار گرفته‌اند. این متغیرها هیچ‌گونه واکنشی در دیگر متغیرها ایجاد نمی‌کنند و بیشتر به‌عنوان متغیرهای خنثی شناخته می‌شوند.	اهمیت میزان مشارکت در مدیریت مجموعه درسجین، استفاده از ظرفیت‌های نخبگان محلی، معرفی و حفاظت از درسجین برای نسل آینده، حضور گردشگری درسجین می‌تواند سبب شکل‌گیری صنعت پاک ارزش به محل زندگی خود، اعتماد به غریبه‌ها در فضای درسجین، افتخار می‌کنم ساکن درسجین هستم، کمک به توسعه هر چه بیشتر امنیت در جامعه از طریق، وجود یک خیزش و حس جمعی همراه با هیجان
متغیرهای تأثیرپذیر یا نتیجه	جایگاه این متغیرها در نمودار، جنوب شرقی پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری می‌باشد. این متغیرها دارای تأثیرگذاری بسیار پایین و تأثیرپذیری بسیار بالا هستند که در نقش متغیرهای وابسته ظاهر می‌گردند.	متحدالشکل بودن مردم و برقرار کردن پیوند عاطفی، نحوه آموزش و ترویج برنامه‌های حفاظتی گردشگری درسجین
متغیرهای تنظیمی	این متغیرها در مرکز صفحه قرار گرفته است و قابل ارتقاء به دیگر متغیرها هستند.	کسب هویت اجتماعی جدید و مشروع، تعامل فرهنگی میان مردم محلی و گردشگران مهم است، رونق گردشگری سبب شهرت بیشتر گردشگری درسجین خواهند، تقلیل جرائم و آسیب‌های اجتماعی، گردشگری درسجین و میزان اشتغال ایجادشده برای مردم محلی

منبع: یافته‌های تحقیق

در پژوهش حاضر جهت دستیابی به مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر تولید فضای اجتماعی بعد از شناسایی ۴۰ شاخص در ۴ بعد از خبرگان به حجم ۲۰ نفر جهت تحلیل در محیط نرم‌افزار میک‌مک استفاده شده است. نتایج حاصل از نرم‌افزار میک‌مک بیانگر چگونگی عملکرد شاخص‌ها، جایگاه و شدت اثر آن‌ها بوده است که در نهایت ۱۰ عامل کلیدی به شرح شکل استخراج شده‌اند.

شکل ۳. عوامل کلیدی خوانش فضای اجتماعی در سنجین منبع: یافته‌های تحقیق

ارجحیت شاخص‌های تولید اجتماعی فضا در بستر گردشگری کشاورزی در سنجین

در تحقیق حاضر بعد از شناسایی عوامل کلیدی، سعی در بررسی آن‌ها از لحاظ ارجحیت (بهترین - بدترین) در تولید اجتماعی فضای در سنجین شده است تا درک مشخصی از آن‌ها حاصل گردد. برای این منظور در

تحقیق حاضر از روش بهترین- بدترین استفاده شده است. ویژگی‌های که باعث برتری این روش به نسبت روش‌های دیگر شده و در تحقیق حاضر استفاده شده است می‌تواند به شرح زیر بیان داشت؛

- مقایسه‌های زوجی کمتر: این روش جدید نیاز به تعداد مقایسات زوجی کمتری نسبت به روش تحلیل سلسله مراتبی دارد.

- دستیابی به مقایسات زوجی سازگارتر: دستیابی به مقایسات زوجی سازگارتر و نتایج با قابلیت اطمینان بالاتر از دیگر ویژگی‌های روش تصمیم‌گیری بهترین- بدترین می‌باشد (رضایی، ۱۳۹۵).

این روش شامل گام‌های به شرح ذیل است: ۱- تعیین مجموعه‌ای از معیارهای تصمیم، ۲- تعیین بهترین (مهم‌ترین / مطلوب‌ترین) و بدترین (کم‌اهمیت‌ترین / کمینه مطلوبیت) معیار، ۳- تعیین میزان ارجحیت بهترین یا مهم‌ترین معیار به نسبت دیگر معیارها با استفاده از مقادیر ۱ تا ۹، ۴- تعیین میزان ارجحیت دیگر معیارها نسبت به بدترین یا کم‌اهمیت‌ترین معیارها با استفاده از اعداد ۱ تا ۹، ۵- تعیین اوزان بهینه معیارها. یافته‌های حاصل از بررسی عوامل کلیدی مؤثر بر تولید اجتماعی فضا در روستای درسجین نشانگر سطح سازگاری مناسب با ۰/۰۳۹ بوده است، لازم به توضیح است که هر مقدار آن بین ۰-۱ است و هرچه به صفر نزدیک‌تر باشد، نشانگر سازگاری عوامل می‌باشد.

جدول ۷. وضعیت عامل برتر نسبت به دیگر عوامل

بهرترین نسبت به سایرین	تداوم سنت	تعلق	حس خوشایند	مسئولیت	تصویب برنامه	اطلاعات	تعادل جمعیت	آگاهی	سرمایه‌گذاری	مرمت
حس خوشایند گردشگری	۶	۳	۱	۴	۴	۷	۹	۷	۴	۲

منبع: یافته‌های تحقیق

در بررسی عوامل کلیدی بر کیفیت تولید اجتماعی فضا روستای درسجین، حس خوشایند گردشگری به عنوان بهترین گزینه جهت تولید اجتماعی فضا انتخاب شده است که در مقایسه زوجی بین بهترین عامل در مقایسه با سایر عوامل بیشترین نقش را بر تعادل جمعیت بومی و غیربومی با امتیاز ۹ داشته است و در مراتب بعدی افزایش آگاهی و اطلاعات از وضعیت منطقه بوده است.

در مقابل بدترین گزینه در راستای تولید اجتماعی فضا، برهم خوردن تعادل جمعیت بومی و غیربومی عنوان شده است که مقایسه زوجی به عمل آمده نمودار بیشترین اثرپذیری این عامل از بهبود وضعیت خوشایند گردشگری درسجین، بهبود وضعیت مرمت و نگهداری بناها در این منطقه بوده است.

جدول ۸. ارجحیت شاخص‌های تولید اجتماعی فضا (روش BWM)

رتبه شاخص	وزن	شناسه	مؤلفه
۷	۰/۰۵	c1	اهمیت تداوم سنت و ارزش‌ها
۳	۰/۱۱	c2	تعلق‌خاطر
۱	۰/۲۴	c3	حس خوشایند
۴	۰/۰۸	c4	مسئولیت‌پذیری
۴	۰/۰۸	c5	تصویب برنامه‌های گردشگری
۸	۰/۰۵	c6	افزایش اطلاعات
۱۰	۰/۰۲	c7	تعادل جمعیت بومی و غیربومی
۹	۰/۰۵	c8	افزایش آگاهی
۶	۰/۰۸	c9	سرمایه‌گذاری
۲	۰/۱	c10	مرمت و نگهداری

منبع: یافته‌های تحقیق

یافته‌های حاصل از بهترین- بدترین، وزن هر یک از شاخص‌ها در جهت کیفیت تولید اجتماعی فضا در روستای درسجین مشخص ساخته است، در این میان حس مثبت و خوشایند در فضا و مرمت و نگهداری آثار و بناها با اختلاف زیاد نسبت به دیگر فاکتورها رتبه اول و دوم را به خود اختصاص داده‌اند و در تولید اجتماعی فضا نسبت به دیگر شاخص‌ها دارای وضعیت ارجحیت بوده است. در مراتب بعدی تعلق‌خاطر، مسئولیت‌پذیری، تصویب برنامه‌های گردشگری در رتبه‌های سوم تا پنجم قرار گرفته‌اند. این مسأله می‌تواند بیانگر این موضوع باشد که روستای درسجین پیش از همه به وضعیت خوشایند و آثار مثبت آن بستگی دارد، سپس نیاز به بهبود وضعیت اقامتی دارد و برای آن نیاز به مرمت و تعمیر بناهای فرسوده و تاریخی است تا ضمن برآورده سازی نیاز اقامتی، فضای دلپذیری برای مخاطب ایجاد بکند. در مراتب بعدی نیاز است برنامه‌های جهت توسعه گردشگری پیگیری شوند و در ضمن آن مأموریت و وظایف

نهادهای در تحقق این مهم مشخص گردد تا موازی کاری و دوباره کاری ایجاد نگردد و در نهایت حس مسئولیت ایجاد گردد و زمینه برای ایجاد تعلق به مکان ایجاد گردد.

نتیجه گیری

گردشگری کشاورزی یا گردشگری کشاورزی عبارت است از تعامل سازنده بین گردشگر و مردمان روستایی که در خلال آن زندگی مردم، هنر، میراث فرهنگی و از همه مهم تر کشاورزی آنان به گردشگر شناسانده شده و امکان درآمدزایی مستقیم و توسعه اقتصادی را فراهم آورد. گردشگری کشاورزی به عنوان زیر مجموعه‌ای از گردشگری روستایی، یکی از زمینه‌های بسیار مناسب برای توسعه پایدار در روستاها است. جذابیت این نوع گردشگری بیشتر به خاطر ابعاد اجتماعی- فرهنگی می‌باشد که روستاییان به آن می‌دهند. در این چارچوب در نوشتار حاضر اقدام به تحلیل اثرات گردشگری کشاورزی بر کیفیت تولید اجتماعی فضا در روستای درسجین شده است. بدین جهت ۴۰ شاخص که بر مبنای مطالعات پیشین، ادبیات نظری و مطالعات میدانی استخراج شده‌اند، در محیط نرم‌افزار میک مک مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. نتایج تحقیق نشان داد الگوی توزیع شاخص‌های تولید اجتماعی فضا در روستای درسجین حاصل از اثرات گردشگری کشاورزی به صورت قطری بوده است، بنابراین باید اذعان داشت که این امر در روستای درسجین در وضعیت مطلوبی قرار ندارد. به طوری که بیشترین تمرکز شاخص‌ها در وضعیت متغیرهای دو وجهی با عملکرد ریسک و هدف بوده‌اند. لازم به توضیح است که برای برون‌رفت از حالت ناپایداری، شاخص‌های دو وجهی باید ارتقاء یابند و به وضعیت متغیرهای کنترل‌کننده دربیایند. در همین چارچوب جهت دست‌یابی به ارجحیت عوامل کلیدی درسجین از مدل بهترین- بدترین استفاده شده است. برای این منظور نیز در ابتدا سازگاری شاخص‌ها ارزیابی شده است تا وضعیت شاخص‌ها در جهت تحلیل اجتماعی فضا مورد ارزیابی قرار گیرند که یافته نشانگر وضعیت مطلوب شاخص‌ها در سطح ۰/۰۳ بوده است. لازم به توضیح است که مفهوم تولید اجتماعی فضا به‌طور کلی مفهومی پیچیده است از آن نظر عوامل متعددی در بهبودی شرایط زندگی فرد و جامعه دخیل هستند و نسبی است از آن‌رو که ممکن است اصول و مشخص‌هایی که در یک جامعه به عنوان شرایط مطلوب برای زندگی تصور می‌گردد، از منظر دیگر و یا

بخش دیگر از دنیا همان ویژگی‌ها به‌شدت نامطلوب به نظر آیند. آنچه از نتایج این تحقیق به عنوان

اولویت‌های تولید اجتماعی روستای درسجین مشخص گردیده است به شرح زیر قابل بیان است:

حس خوشایند: احساس خوشایند که از فضای روستای درسجین حاصل می‌شود به دلیل طبیعت بکر و وحشی آن، فضای سبز و آرام‌بخش و آثار تاریخی و فرهنگی به همراه مراسم‌ها و سنت‌های که به صورت اصیل باقی مانده‌اند حاصل می‌گردد؛ بنابراین چنین عوامل نقش کلیدی و اصلی در تولید اجتماعی روستای درسجین ایفا کرده‌اند و باید برنامه‌های آتی این روستا بیشتر مورد توجه قرار گیرند.

مرمت و تعمیر بناها: تلاش برای تبدیل‌شدن به مقصد گردشگری و متعاقباً فضای مطلوب برای تمام اقشار (گروه‌های سنی - جنسی) نیازمند امکانات اقامتی و اسکان است که در وضعیت مطلوب باشند، براین اساس نیاز است در کنار فراهم آوری این امکانات به چهره بکر و طبیعی منطقه خدشه‌ای وارد نیاید، بدین منظور نیز بهترین راه حل مرمت و تعمیر بناهای فرسوده موجود در منطقه است.

تعلق‌خاطر - تصویب برنامه‌های گردشگری: تثبیت جمعیت در منطقه و تبدیل‌شدن به مقصد مطلوب زندگی نیازمند ایجاد تعلق‌خاطر به مکان در ساکنان و مهاجرین است. بدین منظور نیاز است به تعلق مکانی ساکنان توجه ویژه گردد و برای این منظور نیز بسترهای سرمایه‌گذاری و رونق اقتصادی - فرهنگی - اجتماعی در منطقه فراهم گردد.

مسئولیت‌پذیری: هر برنامه‌ای جهت موفق‌شدن و رسیدن به ماحصل آن نیازمند شناسایی بازیگران - ذینفعان اصلی در منطقه و دخیل‌سازی آن‌ها در جرگه برنامه تا اجرا است تا ضمن بهره‌گیری از آرا و نظرات آن‌ها حس مسئولیت ایجاد گردد و در جهت بهزیستی منطقه تلاش گردد. در نهایت جهت بهبود وضعیت اجتماعی روستای درسجین پیشنهادی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

• اولویت‌بندی نیاز ساکنان و مهاجرین به منطقه (برای بهبود وضعیت اجتماعی این منطقه لازم است نیازهای ساکنان در سه طیف فوری (نیازمند فراهم آوری سریع نیاز) - ایستا (ادامه همین وضعیت برای آینده) - در آینده نزدیک (تأمین نیازهای که کمتر مردمان منطقه به آن نیاز دارند) مورد توجه قرار گیرند.

- شناسایی و دخیل سازی ذی نفعان اصلی در سیاست‌های منطقه و تحلیل و بررسی توان رقابتی - بسیج - سازی و همگرایی آن‌ها در اجرای برنامه‌های اجتماعی.
- بهره‌گیری از رویکردهای آینده‌نگاری در سیاست‌گذاری در فرایند تولید فضای اجتماعی تا با مشخص سازی چشم‌انداز وظایف و عملکرد هر کدام از نهادها مشخص شود و از موازی کاری و دوباره کاری جلوگیری شود.
- برگزاری سمینارها و نشست‌های شناخت گردشگری کشاورزی و توریسم روستایی توسط شورای شهر درسجین با حضور بزرگان و روستاهای هم‌جوار.
- ایجاد فرصت‌های سرمایه‌گذاری در توریسم روستایی در درسجین.
- آموزش و اطلاع‌رسانی گردشگر و روستا در مورد گردشگری کشاورزی، حفظ طبیعت و بافت روستا برای ارتقای منطقه و جلوگیری از تخریب.
- تدوین قوانین ویژه برای گردشگری روستایی و به‌طور خاص گردشگری کشاورزی و ضمانت‌های اجرایی آن.
- تدوین طرح هادی درسجین و تخصیص صحیح بودجه به‌منظور گسترش زیرساخت‌ها.
- بهره‌گیری از تبلیغات و بازاریابی مؤثر در جهت توسعه گردشگری

منابع

- اسماعیلی زاده، حسن؛ تبریزی، نازنین و رمضان زاده لسبویی، مهدی. (۱۳۹۸)، «سنجش رفتار مشارکتی جامعه محلی در توسعه گردشگری کشاورزی (مطالعه موردی شهر سی سخت)». *مطالعات ساختار و کارکرد شهری*، سال ششم، شماره‌ی بیستم، پاییز ۱۳۹۸، صفحات ۱۴۶ - ۱۲۷.
- ایمانی، بهرام؛ ناصری منش، علی؛ مهدی، علی. (۱۳۹۶). «بررسی و تحلیلی بر نقش و جایگاه آئین‌های بومی و سنتی در توسعه پایدار گردشگری روستایی مورد مطالعه: منطقه سوادکوه در استان مازندران». *فصلنامه علمی - پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*. سال دهم، شماره دوم، صص ۸۷-۱۰۵.
- باقری، ابراهیم؛ ملکی، مرتضی؛ فیض، داود؛ زارعی، عظیم. (۱۳۹۸). «طراحی مدل مدیریت گردشگری قومی در ایران»، *مجله برنامه‌ریزی و گردشگری دانشگاه مازندران*. دوره ۸، شماره ۲، صص ۲۳۳-۲۵۳.

- بذرافشان، مرتضی؛ سامانی، سحر (۱۳۹۸). «عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری کشاورزی (مورد مطالعه: شهرستان جهرم)». فصلنامه علمی *مطالعات مدیریت گردشگری*. سال چهاردهم، شماره ۴۷، پاییز ۱۳۹۸، صفحات ۲۲۰-۱۹۳.
- جمعه پور، محمود؛ حیدری، زهرا (۱۳۹۵)، «پیوند بین گردشگری و فعالیت‌های کشاورزی در راستای پایداری محیط با تأکید بر نگرش‌های جوامع محلی، مطالعه موردی: نواحی روستایی شهرستان تنکابن». فصلنامه علمی - پژوهشی و بین‌المللی *انجمن جغرافیای ایران*. سال چهارم. شماره ۴۹. صص ۲۱-۴۰.
- شعبانی، مهناز. (۱۳۹۵). «گردشگری کشاورزی (اگروتوریسم)». نشست تخصصی گردشگری کشاورزی (اگروتوریسم) سوم اردیبهشت. مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی و آب اتاق ایران.
- ضیایی، محمود؛ تریان، پونه (۱۳۸۹). «سنجش سطح قابل‌قبول اثرات منفی اجتماعی گردشگران بر جوامع محلی در ایران مورد مطالعه سکونتگاه‌های روستایی حوضه‌ی تالاب پریشان». فصلنامه *جغرافیا* شماره ۲۷. صص ۲۵-۵۲.
- ضیاءآبادی، مریم؛ زارع مهرجردی، محمدرضا؛ جلائی، عبدالمجید؛ مهربانی بشرآبادی، حسین. (۱۳۹۸). «سنجش توان بالقوه پایداری گردشگری کشاورزی در شهرستان‌های منتخب استان کرمان»، *اقتصاد کشاورزی*. جلد ۳۱. شماره ۱. صص ۸۵-۵۷.
- علی‌الحسابی، مهران؛ فتاحی معصوم، آمنه سادات. (۱۳۹۸). «راهبردهای تحقق اگروتوریسم با استفاده از مدل سوات در روستای گرمه»، *مجله مسکن و محیط روستا*، شماره ۱۶۶. صص ۶۳-۷۸.
- رضایی پندری، ع؛ یکه‌زارع، م. (۱۳۹۵). «طراحی مدل ساختاری - تفسیری عوامل انتقال فناوری موفقیت‌آمیز در راستای رسیدن به توسعه پایدار». فصلنامه پژوهش‌های مدیریت در ایران. دوره ۲۰. شماره ۱. صص ۷۹-۶۱.
- رضوانی، محمدرضا؛ نجارزاده، محمد؛ ترابی، ذبیح اله، (۱۳۹۵)، «چالش‌ها و مباحث توسعه گردشگری کشاورزی مطالعه موردی: مناطق روستایی شاهرود». فصلنامه *مطالعات مدیریت گردشگری*. سال یازدهم. شماره ۳۶. صفحات ۸۴-۶۱.
- ربیعی، آزاده (۱۳۹۴)، «بررسی تطبیقی آیین‌ها و آداب‌ورسوم ساخت مسکن روستایی گیلان»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم انسانی. دانشگاه علوم و تحقیقات تهران.
- گات‌دینر؛ مارک (۱۳۹۹). «تولید اجتماعی فضای شهری». مترجم آیدین ترکمه. نشر مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.

Andranovich, G. & Gary. R, *Urban research methods*, Translated by Seyed Mahmoud Nejati Hosseini First Edition, Tehran: Organization of Municipalities of the country.

Awasthi, O P; Anil Kumar Singh; M. K. Verma. (2013). *Orchard Tourism as an Enterprise Horticulture for Environment and Ecotourism* (pp.17-24) Edition: 1st Chapter: Orchard Tourism as an Enterprises Publisher: Division of Floriculture and Landscaping, IARI, New Delhi Editors: Jankiram

Blakee, N. (2015), *Social research design*; Translated by Hassan Chavoshian, Ch 9, Tehran: Ney Publishing.

- Burr, Steven(2011).*Agricultural Tourism & Rural Development, Utah State University is committed to providing an environment free from harassment and other forms of illegal discrimination based on race, color, religion, sex, national origin, age* (40 and older), November, No. IORT/026.
- Clifford, Nicholas, Shaun French& Gill Valentine(eds) (2010) *Key Methods in Geography*; 2nd, Los Angeles: Sage.
- Evgrafova, L V; Ismailova, A Z; Kalinichev, VL(2019), Agrotourism as a factor of sustainable rural development, *Earth and Environmental Science* 421 (2020) 022058.
- Kaswanto, A(2015), Land Suitability for Agrotourism Through Agriculture, Tourism, Beautification and Amenity (ATBA) Method, *Procedia Environmental Sciences*, Volume 24, 2015, Pages 35-38.
- Liu, Jun; Chen, fan; Quansheng Ge(2016), Climate Change and Fruit-Picking Tourism: Impact and Adaptation, January 2016*Advances in Meteorology* 2016(2):1-11 DOI:10.1155/2016/9783646.
- Mansoryan, Y. (2017), Phenomenology outside the borders of philosophy (Conversation text), *Monthly Information of Wisdom and Knowledge*, Vol. 6, pp. 11 – 5.
- Michał Roman, Monika Roman 1 and Piotr Prus 2 Innovations in Agritourism: Evidence from a Region in Poland Sustainability 2020.
- Ramona Ciolac 1, Tabita Adamov 1,Tiberiu Iancu 1, Gabriela Popescu 1, Ramona Lile2. Ciprian Rujescu 1 and Diana Marin, Agritourism: a Sustainable Development Factor for Improving the ‘Health’ of Rural Settlements. Case Study Apuseni, *Mountains Area Sustainability*, Accepted: 27 February 2019.
- Sznajder, M., Przezbórska, L., Scrimgeour, F. (2009), *Agritourism*. edited by Michał Sznajder, Lucyna Przezbórska and Frank Scrimgeour, Wallingford, CABI International, 2009, xv + 301 pp. £75.00, [euro]115.00 (hardback), ISBN-13-978-1-84593-482-8
- Veljkovic, Biljana; Brocic, Zoran(2017). AGRITOURISM AND RURAL DEVELOPMENT, The Second International Scientific Conference, TOURISM IN FUNCTION OF DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF SERBIA - Tourism product as a factor of competitiveness of the Serbian economy and experiences of other countries, Thematic Proceedings II. Vol 2, No 2.